

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

Projekt finansowany z budżetu Państwa
realizowany przez Powiat Kielecki

HONESTE VIVERE
FUNDACJA

PORADNIK PRAWNY

Powiat Kielecki

DZIEDZICZENIE

FUNDACJA
HONESTE VIVERE

ul. Amałowicza – Tatarska 7,
04-474 Warszawa

www.honestevivere.org

[/fundacjahonestevivere](https://www.facebook.com/fundacjahonestevivere)

+48 22 379 75 40

fax: +48 22 349 26 20

kontakt@honestevivere.org

DZIEDZICZENIE – podstawowe zagadnienia

Prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób będących jego spadkobiercami.

Spadek otwiera się z chwilą śmierci spadkodawcy, a spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku.

W chwili otwarcia spadku następuje dziedziczenie, a następstwo prawne po osobie zmarłej ma charakter sukcesji uniwersalnej, tj. z mocy samego prawa spadkobierca wstępuje w ogół praw i obowiązków zmarłego. Zasada ta dotyczy spadkobrania tak ustawowego jak i testamentowego.

Według stanu rzeczy istniejącego w tej chwili śmierci spadkodawcy określa się:

1. następców prawnych, tj. spadkobierców zmarłego;
2. skład spadku (prawa i obowiązki majątkowe przechodzące na spadkobierców);
3. osoby uprawnione do zachowku po zmarłym.

Powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu.

Dziedziczenie ustawowe co do całości spadku następuje wtedy, gdy:

1. spadkodawca nie powołał spadkobiercy, albo
2. gdy żadna z osób, które spadkobierca powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą.

GRUPY DZIEDZICZENIA

GRUPA I → małżonek i dzieci spadkodawcy	GRUPA II → małżonek spadkodawcy, dzieci i wnuki spadkodawcy	GRUPA III → małżonek i rodzice spadkodawcy
GRUPA IV → rodzice spadkodawcy lub jeden rodzic i rodzeństwo spadkodawcy	GRUPA V → dziadkowie i pasierbowie	GRUPA VI gmina, skarb państwa

GRUPA I – małżonek i dzieci spadkodawcy

W pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek. Dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku.

GRUPA II – małżonek spadkodawcy, dzieci i wnuki spadkodawcy

Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego dzieciom w częściach równych, a zasady te stosuje się do jego dalszych zstępnych. Dziedziczą więc w tym przypadku również wnuki spadkodawcy.

GRUPA III – małżonek i rodzice spadkodawcy

W przypadku braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy małżonek spadkodawcy i rodzice spadkodawcy. Udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy wraz z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku. Jeżeli ojcostwo rodzica nie zostało ustalone, udział spadkowy matki spadkodawcy wynosi połowę spadku, jeżeli dziedziczy razem z małżonkiem spadkodawcy.

Grupa IV – rodzice spadkodawcy lub jeden rodzic i rodzeństwo spadkodawcy

W przypadku braku dzieci i dalszych zstępnych jak i braku małżonka spadkodawcy, cały spadek przypada rodzicom spadkodawcy w częściach równych. Jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych.

Jeżeli którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku pozostawiając zstępnych, udział spadkowy, który by mu przypadł, przypada jego zstępny.

Jeżeli jedno z rodziców nie dożyło otwarcia spadku i brak jest rodzeństwa spadkodawcy lub ich zstępnych, udział spadkowy rodzica dziedziczącego razem z małżonkiem spadkodawcy wynosi połowę spadku.

Udział spadkowy małżonka, który dziedziczy wraz z rodzicami, rodzeństwem i zstępny rodzeństwa spadkodawcy, wynosi połowę spadku. W przypadku braku zstępnych spadkodawcy, jego rodziców, rodzeństwa i ich zstępnych, cały spadek przypada małżonkowi spadkodawcy.

GRUPA V - dziadkowie i pasierbowie

W przypadku braku zstępnych, małżonka, rodziców, rodzeństwa i zstępnych rodzeństwa spadkodawcy cały spadek przypada dziadkom spadkodawcy.

Dziedziczą oni w częściach równych.

Jeżeli któreś z dziadków spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego zstępny. W braku zstępnych tego z dziadków, który nie dożył otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada pozostałym dziadkom w częściach równych.

W braku małżonka spadkodawcy i krewnych, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada w częściach równych tym dzieciom małżonka spadkodawcy (pasierbom), których żadne z rodziców nie dożyło chwili otwarcia spadku.

GRUPA VI - gmina, Skarb Państwa

W braku małżonka spadkodawcy, jego krewnych i dzieci małżonka spadkodawcy, powołanych do dziedziczenia z ustawy, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy jako spadkobiercy ustawowemu.

Jeżeli jednak ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

Co ciekawe:

- małżonek nie należy do grona spadkobierców ustawowych swego współmałżonka, jeśli w chwili otwarcia spadku pozostawał z nim w prawomocnie orzeczonej separacji,
- do grona spadkobierców ustawowych nie należy partner spadkodawcy z nieformalnego związku jak i były małżonek spadkodawcy,
- przysposobione dziecko (dotyczy to przysposobienia pełnego) dziedziczy po przysposabiającym i jego krewnych tak, jakby było dzieckiem przysposabiającego i nie dziedziczy po swoich wstępnych naturalnych i ich krewnych.

Testament

Rozrzucić majątkiem na wypadek śmierci można jedynie przez testament.

Spadkodawca może również w każdej chwili odwołać zarówno cały testament, jak i jego poszczególne postanowienia.

Testament może sporządzić i odwołać tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Natomiast nie można go sporządzić czy odwołać przez przedstawiciela.

Testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony:

1. w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli,
2. pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści, lub
3. pod wpływem groźby.

Na nieważność testamentu z powyższych przyczyn nie można się powołać po upływie lat trzech od dnia, w którym osoba mająca w tym interes dowiedziała się o przyczynie nieważności, a w każdym razie po upływie lat dziesięciu od otwarcia spadku.

Testament może zostać odwołany przez spadkodawcę. Odwołanie testamentu może nastąpić bądź w ten sposób, że spadkodawca sporządzi nowy testament, bądź też w ten sposób, że w zamiarze odwołania testament zniszczy lub pozbawi go cech, od których zależy jego ważność, bądź wreszcie w ten sposób, że dokona w testamencie zmian, z których wynika wola odwołania jego postanowień.

Jeżeli spadkodawca sporządził nowy testament nie zaznaczając w nim, że poprzedni odwołuje, ulegają odwołaniu tylko te postanowienia poprzedniego testamentu, których nie można pogodzić z treścią nowego testamentu.

W takim przypadku testament należy tak tłumaczyć, ażeby zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy. Jeżeli jednak testament może być tłumaczony rozmaicie, należy przyjąć taką wykładnię, która pozwala utrzymać rozrządzenia spadkodawcy w mocy i nadać im rozsądną treść.

Zwykłe formy testamentu to:

- a) testament własnoręczny (holograficzny),
- b) testament notarialny
- c) testament urzędowy (allograficzny).

Polskie przepisy nie przepisują jednak zwłaszcza formy testamentu elektronicznego, znanej niektórym zagranicznym systemom prawnym, ani też formy testamentu międzynarodowego.

Testament własnoręczny spadkodawca może sporządzić samodzielnie w ten sposób, że napisze go w całości pismem ręcznym, podpisze i opatrzy datą. Ta forma testamentu jest więc stosunkowo mało skomplikowana. Nie jest konieczne sporządzenie testamentu przy udziale innych osób jak notariusz,

urzędnik lub świadek. Dlatego też dochowanie tej formy testamentu nie powinno sprawiać większych kłopotów, a równocześnie możliwe jest jego sporządzenie w okolicznościach prywatnych. Sam brak daty nie pociąga za sobą wprowadzenia nieważności testamentu własnoręcznego, jeżeli nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów. Jednakże jeżeli testament taki nie zostanie napisany pismem ręcznym przez spadkodawcę i przez niego podpisany to będzie on nieważny. Ta forma testamentu jest dostępna również dla osób głuchych lub niemych, lecz umiejących i mogących pisać oraz czytać.

Obowiązek własnoręcznego napisania testamentu holograficznego wyklucza możliwość spisania testamentu przez inną osobę. Skoro testament musi być sporządzony odręcznym pismem to nie odpowiada wymaganiom tej formy testament wydrukowany, napisany na maszynie lub wytworzony za pomocą innego urządzenia technicznego (kserokopiarki, faksu itp.), nawet jeśli stosownych czynności testator dokonał osobiście. Podobnie będzie w przypadku testamentów sporządzonych w alfabecie Braille'a czy zapisanych na komputerze, innym urządzeniu elektronicznym lub innym nośniku danych w postaci plików lub nagrań. Wydaje się, że testament można sporządzić również w innych językach niż polskim, bowiem przepisy nie przewidują dla tej formy testamentu rygorów w tym zakresie.

Testament notarialny polega na jego sporządzeniu w formie aktu notarialnego sporządzonego przed notariuszem. Ta forma testamentu często uważana jest za bezpieczniejszą na tle pozostałych form, bowiem stwarza dla spadkodawcy wyższe gwarancje sporządzenia testamentu ważnego i skutecznego, jak również jego zachowania przed zagubieniem albo zniszczeniem, z uwagi na obowiązki i praktykę notariuszy. Z punktu widzenia prawa spadkowego forma ta pozostaje jednak równa pozostałym formom testamentu. Z formy testamentu notarialnego mogą również skorzystać osoby głuche, nieme, głuchonieme, nieumiejące pisać lub czytać, a także nieznające języka polskiego – natomiast przepisy dotyczące aktów notarialnych przewidują w takim przypadku obowiązek dopełnienia dodatkowych aktów staranności przy sporządzaniu aktu notarialnego przez notariusza (np. udział tłumacza przysięgłego).

Rzadziej praktykowaną formą testamentu jest forma testamentu urzędowego. Spadkodawca może sporządzić testament bowiem w ten sposób, że w obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego. Osoba urzędowa powinna działać osobiście i nie może udzielić innej osobie upoważnienia do zastępstwa. Spadkodawca może jednak sam wybrać, wobec której z osób urzędowych i przed którym takim urzędem złoży swoje oświadczenie. Oświadczenie spadkodawcy spisuje się w protokole z podaniem daty jego sporządzenia. Protokół odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków. Protokół powinien być podpisany przez spadkodawcę, przez osobę, wobec której wola została oświadczona, oraz przez świadków. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać protokołu, należy to zaznaczyć w protokole ze wskazaniem przyczyny braku podpisu. Warto jednak podkreślić, że ta forma testamentu nie jest dozwolona dla osób głuchych lub niemych.

Przepisy prawa spadkowego wprowadzają również szczególne formy testamentów, tj. testament ustny, testament podróżny i testament wojskowy.

Testament ustny można sporządzić tylko w przypadku, gdy istnieje obawa rychłej śmierci spadkodawcy albo jeżeli wskutek szczególnych okoliczności zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione. Polega on na tym, że spadkodawca może oświadczyć ostatnią wolę ustnie przy jednoczesnej obecności co najmniej trzech świadków.

Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie.

W wypadku gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków.

Testament podróżny można sporządzić podczas podróży na polskim statku morskim lub powietrznym przed dowódcą statku lub jego zastępcą w ten sposób, że spadkodawca oświadcza swą wolę dowódcy statku lub jego zastępcy w obecności dwóch świadków. Dowódca statku lub jego zastępca spisuje wolę spadkodawcy, podając datę jej spisania, i pismo to w obecności świadków odczytuje spadkodawcy, po czym pismo podpisują spadkodawca, świadkowie oraz dowódca statku lub jego zastępca. Jeżeli spadkodawca nie może podpisać pisma, należy w piśmie podać przyczynę braku podpisu spadkodawcy. Jeżeli zachowanie tej formy nie jest możliwe, można sporządzić testament ustny.

Testamenty wojskowy można sporządzić tylko w czasie mobilizacji lub wojny albo (choćby nie trwała mobilizacja lub wojna) w czasie przebywania w niewoli. Same zaś formy tego testamentu określane są nie tak jak inne formy testamentu w treści ustawy, a aktu prawnego o niższej randze, tj. rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej wydanego w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

Wszystkie testamenty szczególne (ustny, podróżny czy wojskowy) mają ograniczony okres obowiązywania. Utrata ich mocy następuje z upływem sześciu miesięcy od ustania okoliczności, które uzasadniały niezachowanie formy testamentu zwykłego, chyba że spadkodawca zmarł przed upływem tego terminu. Bieg tego terminu ulega jednak zawieszeniu przez czas, w ciągu którego spadkodawca nie ma możliwości sporządzenia testamentu zwykłego.